

การจัดการทุนทางทรัพยากรธรรมชาติเพื่อหนุนเสริม การท่องเที่ยวชุมชน ในการกระตุ้นเศรษฐกิจฐานราก ของบ้านปางมะโอ ตำบลวังเงิน อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง

MANAGEMENT OF NATURAL RESOURCE CAPITAL FOR ENHANCE COMMUNITY
BASED TOURISM IN STIMULATING THE GRASSROOTS ECONOMY
OF THE BAN PANG MA-O COMMUNITY IN WANG NGOEN SUBDISTRICT,
MAE THA DISTRICT, LAMPANG PROVINCE

จุฬารัตน์ คำภาเครือ^{1*}, นลัท ชินสงคราม¹, กนกวรรณ อุทองทรัพย์², บุญทวรรณ วิงวอน¹,
เชียงรุ่ย หวง¹, เสี่ยวเฟย จ้าว¹ และช่างเหวิน หวาง¹

Jurarat Kumthakruea^{1*}, Nalat Chinsongkram¹, Kanokwan Uthongsap², Boonthawan Wingwon¹,
Xiangrui Huang¹, Xiaofei Zhao¹, and ShangWen Wang¹

¹วิทยาลัยอินเตอร์เทคลำปาง

²วิทยาลัยสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

¹Lampang Inter-Tech College

²College of Interdisciplinary Studies, Thammasat University

*Corresponding email: jurarat1404@gmail.com

วันที่รับ: 20 ธันวาคม 2567, วันที่แก้ไข: 3 กุมภาพันธ์ 2568, วันที่ตอบรับ: 13 กุมภาพันธ์ 2568

การจัดการทุนทางทรัพยากรธรรมชาติเพื่อหนุนเสริมการท่องเที่ยวชุมชน

ในการกระตุ้นเศรษฐกิจฐานรากของบ้านปางมะโอ

ตำบลวังเงิน อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง

MANAGEMENT OF NATURAL RESOURCE CAPITAL

FOR ENHANCE COMMUNITY BASED TOURISM IN STIMULATING THE GRASSROOTS ECONOMY OF THE BAN PANG MA-O COMMUNITY IN WANG NGOEN SUBDISTRICT, MAE THA DISTRICT, LAMPANG PROVINCE

จุฬารัตน์ คำถาเครือ^{1*}, นลัท ชินสงคราม¹, กนกวรรณ อุ่ทองทรัพย์², บุญทวรรณ วิงวอน¹,

เชียงรุ่ม หวง¹, เสี่ยวเพย จ้าว¹ และช่างเหวิน หวาง¹

Jurarat Kumthakruea^{1*}, Nalat Chinsongkram¹, Kanokwan Uthongsap², Boonthawan Wingwon¹,

Xiangrui Huang¹, Xiaofei Zhao¹, and ShangWen Wang¹

¹วิทยาลัยอินเตอร์เทคลำปาง

²วิทยาลัยสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

¹Lampang Inter-Tech College

²College of Interdisciplinary Studies, Thammasat University

*Corresponding email: jurarat1404@gmail.com

วันที่รับ: 20 ธันวาคม 2567, วันที่แก้ไข: 3 กุมภาพันธ์ 2568, วันที่ตอบรับ: 13 กุมภาพันธ์ 2568

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในชุมชน และความต้องการของชุมชนบ้านปางมะโอในการกระตุ้นเศรษฐกิจฐานราก และการประยุกต์ใช้ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในชุมชนในการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวเชิงเศรษฐกิจฐานรากของชุมชน รวมถึงการค้นหาแนวทางจัดการทุนทางทรัพยากรธรรมชาติที่หนุนเสริมการท่องเที่ยวเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนตำบลวังเงิน อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง มุ่งเน้นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง เก็บข้อมูลกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญประกอบด้วย ผู้นำชุมชน 7 คน ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 3 คน กลุ่มวิสาหกิจชุมชน กลุ่มอาชีพ ผู้ประกอบการโฮมสเตย์ เกษตรกรเพาะเห็ดหอม เกษตรกรชาวสวนผลไม้ และผู้ประกอบการร้านอาหาร รวม 40 คน ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา การจัดหมวดหมู่เนื้อหา การตีความและสรุปความหมายข้อมูล

ผลการวิจัยพบว่า ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติบ้านปางมะโอ สามารถนำมาใช้เพื่อประโยชน์ทางเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม เพราะมีความหลากหลายทางชีวภาพ และสามารถสร้างประสบการณ์ท่องเที่ยวชุมชน โดยมีผู้ประกอบการในชุมชนทำหน้าที่ขับเคลื่อน อีกทั้งพื้นที่นี้เป็นพื้นที่เดียวในจังหวัดลำปางที่เพาะเห็ดหอมที่มีคุณภาพดี โดยมีหน่วยงานภาครัฐและเอกชนสนับสนุนและให้ความรู้เกี่ยวกับการเพาะเห็ดหอม มีการปลูกพืช

หมุนเวียน ปลูกผลไม้ที่มีความหลากหลาย อาทิ มีทุนทางสังคม ความร่วมมือของคนในชุมชน และเครือข่ายภาครัฐ วิชาการ เอกชน และประชาชน ที่นำเอาทุนความรู้และประสบการณ์ด้านเกษตรกรรมและทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่มาสนับสนุน ด้านการท่องเที่ยวชุมชน ด้วยการใช้ทรัพยากรชุมชนเป็นรากฐานในการดำรงชีวิตผ่านวิถีการเกษตรอินทรีย์และทุนทางวัฒนธรรม อาทิ การแปรรูปอาหารพื้นถิ่น จารัต ประเพณี การทำโฮมสเตย์ ร้านอาหารและความเชื่อของชุมชนมาสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยว และการประยุกต์ใช้ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติ เกิดจากการ บูรณาการทรัพยากรธรรมชาติที่มีความหลากหลาย ด้วยการมีส่วนร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมรับผลประโยชน์ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งภายในและภายนอกชุมชนขับเคลื่อนภายใต้นโยบายของท้องถิ่น และการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ราคา ช่องทางการจัดจำหน่าย การส่งเสริมการขาย รวมถึงประสบการณ์ การแลกเปลี่ยนมูลค่า การบอกต่อทุกที่ทุกเวลาและการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับลูกค้าเพื่อหนุนเสริมการท่องเที่ยวชุมชน และค้นหาแนวทางจัดการทุนทางทรัพยากรธรรมชาติที่หนุนเสริมการท่องเที่ยวเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจฐานรากของชุมชน ด้วยการจัดการทรัพยากรในชุมชนแบบมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียผ่านส่วนประสมทางการตลาด 4P's (สินค้า ราคา สถานที่ และการส่งเสริมการขาย) และ 4E's (การมุ่งเน้นประสบการณ์ การแลกเปลี่ยนทุกสถานที่และความเชื่อมั่น) ในการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติ, การท่องเที่ยวชุมชน, การมีส่วนร่วม, เศรษฐกิจฐานราก

Abstract

This research aimed to analyze the natural resource capital in the community and the needs of the Ban Pang Ma-o community to stimulate the grassroots economy and to apply the natural resource capital in the community to drive the community's grassroots economic tourism, including determining how to manage the natural resource capital that supports tourism to stimulate the grassroots economy of Wang Ngoen Subdistrict, Mae-Tha District, Lampang Province. This qualitative research employed semi-structured interviews to collect data from 40 key informants, including seven community leaders, three local government executives, community enterprise groups, occupational groups, homestay entrepreneurs, shiitake mushroom farmers, farmers, fruit farmers, and restaurant entrepreneurs. Data analysis methods included content analysis, content categorization, interpretation, and summarization of data.

The results showed that the natural resource capital of Ban Pang Ma-o contributed to economic, social, and environmental benefits because the area's rich biodiversity supported community tourism experiences, driven by local entrepreneurs. Furthermore, this area is the only area in Lampang Province where quality shiitake mushrooms are cultivated. Government and private agencies played a crucial role in supporting and providing knowledge on shiitake mushroom cultivation. The community practiced rotational crop planting and grew a variety of

fruits, which demonstrated the presence of effective social capital. Cooperation among community members and networks from government, academic, private, and public sectors facilitated knowledge-sharing in agriculture and natural resource management. These efforts supported community tourism by utilizing local resources through organic farming and cultural capital. Additionally, tourism activities were developed by integrating traditional food processing, local traditions, homestays, restaurants, and community beliefs. The application of natural resource capital involved integrating diverse resources with active participation in thinking, working and receiving benefits from stakeholders both inside and outside the community. This approach was driven by local policies and product development strategies, including pricing, distribution channels, and promotional efforts. Furthermore, tourism was enhanced through experience-based marketing, value exchange, word-of-mouth promotion, and strong customer relationships. To ensure sustainable community tourism, effective management of natural resource capital was emphasized. This was achieved through stakeholder participation using the 4P's (product, price, place, and promotion) and 4E's (experience, exchange, everywhere, and evangelism) marketing strategies. These mechanisms played an important role in driving sustainable community tourism.

Keywords: Natural resource capital, Community Tourism, Participation, Grassroots economy

บทนำ

ทรัพยากรธรรมชาติเป็นต้นทุนรากฐานสำคัญของระบบเศรษฐกิจ และวิถีชีวิตของมนุษย์ สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ และมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนการดำรงชีวิตของมนุษย์และสรรพสิ่งแวดล้อมเป็นแหล่งรวมวัตถุดิบที่สนับสนุนภาคเศรษฐกิจ ทั้งด้านเกษตรกรรม ด้านการค้าและด้านอุตสาหกรรม มีการบูรณาการทุนทางทรัพยากรธรรมชาติเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนผ่านการท่องเที่ยวจึงถือว่าเป็นกลยุทธ์ที่สำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจท้องถิ่นและภูมิภาคของประเทศไทย (อนวัชน์ ชมภูปัญญา และธรรมา โรจนตระกูล, 2565) โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำทรัพยากรทางธรรมชาติที่มีความหลากหลายส่งเสริมการท่องเที่ยว ในการเสริมโอกาสในการกระจายรายได้ยังกลุ่มผู้มีรายได้น้อยที่อยู่ในพื้นที่ชุมชนต่าง ๆ เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้เศรษฐกิจภายในชุมชน ลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม ตลอดจนยกระดับความสามารถทางการแข่งขันด้านการท่องเที่ยวของประเทศไทยให้ดียิ่งขึ้น (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2566) การเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติเป็นการส่งเสริมให้ชุมชนเกิดความรักและความภาคภูมิใจในทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นของตน ซึ่งนำไปสู่การมีส่วนร่วมในการจัดการทุนทรัพยากรด้วยความรู้ในคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ โดยใช้ชีวิตวิถีอาศัยกระบวนการทางชีวภาพที่เกิดจากปฏิสัมพันธ์ของสิ่งมีชีวิตตามธรรมชาติในสภาวะที่เหมาะสม (วรรณภา คัญแคะ และกัมปนาท วงษ์วัฒนพงษ์, 2564) ผลลัพธ์ที่ตามมา คือ ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง เกิดการสร้างรายได้และสร้างอาชีพ เกิดการจ้างงาน ซึ่งสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2561-2580) ที่เน้นการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากโดยการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นอย่าง

ยั่งยืน พร้อมส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในทุกกระบวนการ (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2567)

ดังปรากฏการณ์พื้นที่วิจัยบ้านปางมะโอ ตำบลวังเงิน อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง ตั้งอยู่บนพื้นที่สูง ล้อมรอบด้วยแนวเขาและอยู่ติดเขตอุทยานแห่งชาติเวียงโกศัย จังหวัดแพร่ เป็นพื้นที่ที่มีทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ มีป่าไม้ พืชพันธุ์ ผลไม้ที่มีความหลากหลาย แหล่งน้ำจากธรรมชาติที่ไหลผ่านภูเขาและหมู่บ้าน รวมทั้งวิถีชีวิตของชุมชนที่มีความเป็นกันเอง และเอื้ออาทรระหว่างสมาชิกในชุมชน และยังเป็นพื้นที่แห่งเดียวในจังหวัดลำปางที่เหมาะสมสำหรับการเพาะเห็ดหอม ส่งผลให้คนในชุมชนมีการเพาะเห็ดหอมอย่างต่อเนื่องทำให้มีรายได้หมุนเวียนและมีอาชีพที่ค่อนข้างมั่นคง (Treegamol & Singkhampong, 2023) ทูทางทรัพยากรธรรมชาติของบ้านปางมะโอนำไปสู่การเชื่อมโยงและสร้างเป็นแหล่งท่องเที่ยวชุมชนของตำบลวังเงิน โดยมีกิจกรรมการท่องเที่ยวคือการเยี่ยมชมการเพาะเห็ดหอม ปลูกกาแฟและไม้ผลต่างๆ เช่น สะตอ ทุเรียน มังคุด เงาะ ลองกอง ลำไย และพืชผักสวนครัว เพื่อจำหน่ายให้คนในท้องถิ่น นักท่องเที่ยว และกระจายไปทั่วประเทศ ทำให้เกิดการหมุนเวียนทางเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียว (Green Economic) และลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม เกิดการสร้างงาน สร้างรายได้ และสร้างเสริมอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น

การทำเกษตรกรรมและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนยังพบอุปสรรคบางประการ เนื่องจากการเพาะเห็ดหอมมีเกือบทุกครัวเรือนทำให้ผลผลิตล้นตลาด ภูมิอากาศร้อนมากทำให้เห็ดหอมมีผลผลิตไม่สวยงาม ไม่ได้ขนาดตามมาตรฐานที่กำหนดไว้ บางครอบครัวจึงมีการหันไปทำอาชีพด้านเกษตรในรูปแบบอื่น ๆ ที่ไม่ถนัดทำให้ขาดความรู้ในการจัดการผลผลิตทางทรัพยากรธรรมชาติ ขาดการจัดการของเหลือจากกระบวนการผลิต ซึ่งสามารถนำมาสร้างมูลค่าเพิ่มผ่านการแปรรูปและเพิ่มรายได้ให้ครัวเรือนได้เช่นกัน การแปรรูปผลิตภัณฑ์จากเห็ดหอมมีน้อย มีเพียงการแปรรูปน้ำพริกเห็ดหอม ข้าวเกรียบเห็ดหอม และเห็ดหอมดอง ซึ่งเป็นสินค้าที่มีมูลค่าไม่สูงมากนัก ผู้ประกอบการในชุมชนยังต้องพึ่งพาพ่อค้าคนกลางเป็นหลักในการกระจายผลผลิต ทำให้เสียเปรียบด้านอำนาจต่อรองและได้รับผลตอบแทนต่ำกว่าที่ควรได้ ประกอบกับการขาดความรู้ในควบคุมต้นทุน การจัดการด้านการเงิน รวมถึงการขาดการรวมกลุ่มในการทำงานในชุมชน

จากปัญหาดังกล่าวข้างต้นจำเป็นต้องทำการวิจัย เพื่อส่งผลคนภายในชุมชนแสวงหาแนวทางจัดการทุนทางทรัพยากรธรรมชาติเพื่อสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน ทั้งการจัดทำที่พักธรรมชาติหรือโฮมสเตย์ คาเฟ่ และร้านอาหารที่นำวัตถุดิบภายในชุมชนมาแปรรูปโดยจ้างงานคนภายในชุมชนเอง และยังพบอีกว่ามีผู้ประกอบการเพียงบางรายเท่านั้นที่ใช้ประโยชน์จากฐานทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนได้ ในขณะที่ผู้ประกอบการส่วนใหญ่ขาดการเชื่อมโยงทั้งด้านการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่และการสร้างเครือข่ายทางการค้า ดังนั้น จึงมีความจำเป็นในการฟื้นฟูและจัดสรรทรัพยากรธรรมชาติเพื่อหาแนวทางในการสร้างรายได้อย่างมีส่วนร่วม และวิธีการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อเสริมสร้างความแข็งแกร่งให้แก่เศรษฐกิจระดับรากฐานด้วยการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและความต้องการของประชาชนบ้านปางมะโอในการหนุนเสริมการท่องเที่ยวเชิงเศรษฐกิจฐานราก
2. เพื่อประยุกต์ใช้ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติในการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวเชิงเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนตำบลวังเงิน อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง
3. เพื่อค้นหาแนวทางจัดการทุนทางทรัพยากรธรรมชาติที่หนุนเสริมการท่องเที่ยวในการกระตุ้นเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนตำบลวังเงิน อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดการท่องเที่ยวชุมชน

การท่องเที่ยวชุมชน (Community Tourism: CT) เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการพัฒนาและจัดการแหล่งท่องเที่ยว การท่องเที่ยวในรูปแบบนี้ช่วยให้ชุมชนมีบทบาทสำคัญในการตัดสินใจทางเศรษฐกิจและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยที่ Buckley (2012) ได้เน้นแนวทางการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว รวมทั้งส่งเสริมวัฒนธรรมท้องถิ่นให้สามารถสร้างรายได้ให้กับชุมชนโดยตรงและลดผลกระทบจากการท่องเที่ยวมวลชน (Tosun, 2020) นอกจากนี้ มุ่งเน้นการพัฒนาอย่างยั่งยืนที่ให้ความสำคัญกับการปกป้องทรัพยากรธรรมชาติและการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในทุกขั้นตอน (Li & Hunter, 2015) หลังโควิด-19 พบว่า องค์การการท่องเที่ยวโลกแห่งสหประชาชาติ (UN Tourism) ได้กำหนดกรอบในการวัดความยั่งยืนของการท่องเที่ยวโลกใน 3 มิติ ได้แก่ มิติทางเศรษฐกิจ มิติสังคม และมิติสิ่งแวดล้อม ซึ่งกรอบดังกล่าวเป็นการสร้างระบบเครือข่ายของมิติ 3 มิติ แต่อย่างไรก็ตาม องค์การการท่องเที่ยวโลกแห่งสหประชาชาติได้ให้ความสำคัญกับมิติเศรษฐกิจเป็นกรอบการวัดความยั่งยืนของการท่องเที่ยวชุมชน (World Tourism Organization, 2024)

2. ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติ

ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติ (Natural Capital) หมายถึง ทรัพยากรธรรมชาติที่มีมูลค่าทางเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม ซึ่งใช้ในการผลิตสินค้าหรือบริการต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจและความเป็นอยู่ของมนุษย์ ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติประกอบไปด้วยทรัพยากรที่สามารถใช้ได้ซ้ำ เช่น แหล่งน้ำ ผลผลิตทางการเกษตร พืชพรรณพันธุ์ ผลไม้และป่าไม้ และทรัพยากรที่ใช้แล้วหมดไป เช่น ถ่านหิน น้ำมันดิบหรือก๊าซธรรมชาติ ดังนั้น การจัดการทุนทางทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนจึงเป็นสิ่งสำคัญในการรักษาสมดุลระหว่างการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (Barbier & Burgess, 2023) การวิเคราะห์มูลค่าของทุนทางทรัพยากรธรรมชาติช่วยให้การตัดสินใจทางนโยบายและคำนึงถึงผลกระทบระยะยาวต่อระบบนิเวศ และความเป็นอยู่ของคนในสังคม (De Groot, 1992)

3. เศรษฐกิจฐานราก

เศรษฐกิจฐานราก (Community Economy) เป็นแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์ที่เน้นการพัฒนาเศรษฐกิจในระดับชุมชนท้องถิ่น โดยการส่งเสริมการสร้างและการกระจายรายได้ในท้องถิ่น เพื่อลดความเหลื่อมล้ำทาง

เศรษฐกิจ และส่งเสริมการพึ่งพาตนเองในระดับท้องถิ่น (United Nations Development Programme, 2016) โดยใช้ทรัพยากรธรรมชาติและแรงงานในท้องถิ่นเป็นพื้นฐานหลักในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก ซึ่งจะช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งและลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจให้กับชุมชน โดยมีการส่งเสริมการผลิตและการบริโภคในท้องถิ่น รวมทั้งการสร้างความร่วมมือระหว่างชุมชน องค์กรเอกชน และภาครัฐในการพัฒนาชุมชนและสร้างความเข้มแข็งในเศรษฐกิจฐานราก (Taylor & Plummer, 2003) โดยเน้นการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ และการกระจายรายได้อย่างทั่วถึง (Midmore & Whittaker, 2000)

4. การมีส่วนร่วมของประชาชน

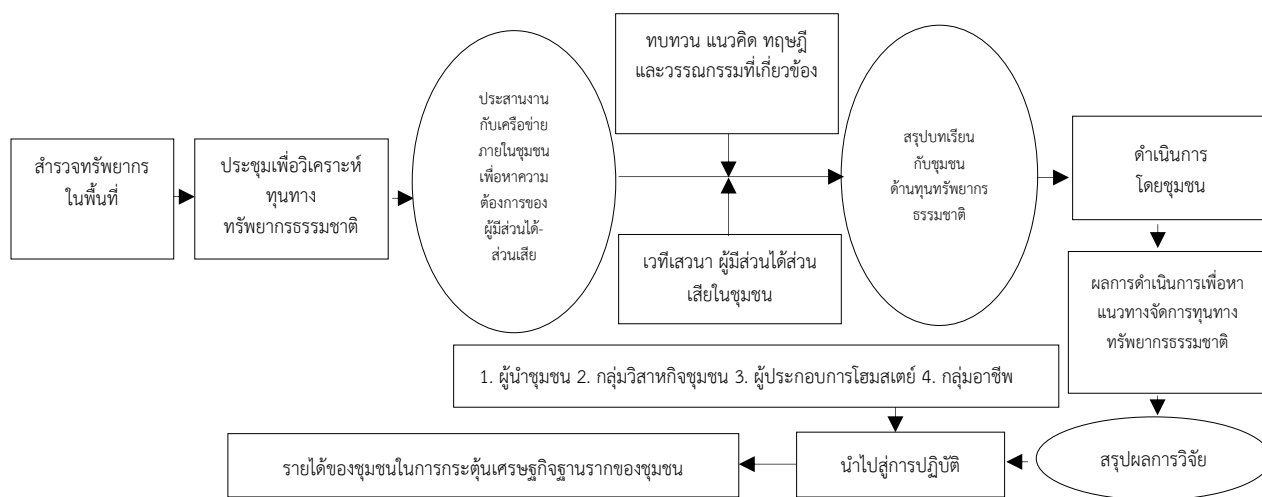
การมีส่วนร่วมของประชาชน (Public Participation) คือ กระบวนการที่ให้กับบุคคลหรือกลุ่มต่าง ๆ มีส่วนร่วมในการตัดสินใจและการดำเนินงานในกิจกรรมหรือโครงการต่าง ๆ เน้นการพัฒนาและการจัดการทรัพยากร การมีส่วนร่วมนี้ช่วยส่งเสริมความโปร่งใสในการตัดสินใจและสร้างความเป็นเจ้าของร่วมในผลลัพธ์ของโครงการ (Wong & Guggenheim, 2018) การมีส่วนร่วมมีหลายระดับตั้งแต่การมีส่วนร่วมในขั้นตอนการวางแผน ไปจนถึงการมีส่วนร่วมในการดำเนินการและการประเมินผล ซึ่งสำคัญในการสร้างความยั่งยืนและการพัฒนาอย่างเท่าเทียม (Arnstein, 1969) การสนับสนุนการมีส่วนร่วมยังช่วยเสริมสร้างความเชื่อมโยงและความรับผิดชอบร่วมกันในสังคม องค์กรประกอบสำคัญของทฤษฎีการมีส่วนร่วม ประกอบไปด้วย 1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ 2. การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ 3. การมีส่วนร่วมในการได้รับผลประโยชน์ และ 4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Cohen & Uphoff, 1981; Chambers, 1994) แนวคิดนี้ถูกใช้เป็นกรอบแนวทางในการพัฒนาโครงการที่ต้องการความร่วมมือจากหลายฝ่าย เช่น โครงการพัฒนาชุมชน การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และการพัฒนาเศรษฐกิจระดับท้องถิ่น

ดังนั้นชี้ให้เห็นว่าการท่องเที่ยวชุมชน (Community Tourism; CT) มีบทบาทสำคัญในการเชื่อมโยงแนวคิดของทุนทางทรัพยากรธรรมชาติ โดยใช้ทรัพยากรธรรมชาติเป็นจุดขายหลัก เช่น แหล่งธรรมชาติ วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยชุมชนมีบทบาทในการมีส่วนร่วมเพื่อจัดการทรัพยากร ซึ่งจะช่วยรักษาความสมดุลระหว่างการใช้ประโยชน์และการอนุรักษ์ เช่น การควบคุมจำนวนผู้เข้าชมและการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมให้ทรัพยากรธรรมชาติมีมูลค่าทั้งในด้านเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม ช่วยลดความเหลื่อมล้ำ และกระจายรายได้อย่างทั่วถึง ไม่ว่าจะเป็นส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชนและบริการจากผู้ประกอบการในพื้นที่ให้เป็นรูปแบบที่เน้นการพึ่งพาตนเองของชุมชนและการสร้างเศรษฐกิจในระดับท้องถิ่นที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของและมีความรับผิดชอบในการรักษาความยั่งยืน ทั้งมิติของเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม

กรอบกระบวนการวิจัย

กรอบกระบวนการวิจัยพัฒนามาจากทฤษฎีการมีส่วนร่วมของ Cohen and Uphoff (1981); Chambers (1994) แนวคิดการท่องเที่ยวชุมชนของ Li and Hunter (2015); Tosun (2020) และแนวคิดเศรษฐกิจฐานรากของ Taylor and Plummer (2003) ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 แสดงกรอบกระบวนการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยวิเคราะห์บริบท และความต้องการของชุมชนบ้านปางมะโอ โดยการประชุมแบบมีส่วนร่วม การเสวนากลุ่มย่อย การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) และการสำรวจพื้นที่บ้านปางมะโอ ตลอดจนการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดการท่องเที่ยวชุมชน ทุนทรัพยากรธรรมชาติ เศรษฐกิจฐานราก การมีส่วนร่วม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเพื่อสนับสนุนการวิจัยด้านการท่องเที่ยว แล้วนำข้อมูลมาออกแบบงานวิจัยและสร้างแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง เพื่อเก็บข้อมูลจากเวทีเสวนากลุ่มย่อยและการประชุมกลุ่มย่อยของผู้ให้ข้อมูลหลักในหมู่บ้านปางมะโอซึ่งมีประสบการณ์ตรง รวมถึงมีความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชน กลุ่มอาชีพ ผู้ประกอบการร้านอาหารและโฮมสเตย์ เกษตรกรเพาะเห็ดหอม และเกษตรกรชาวสวนผลไม้ทำการรวบรวมข้อมูล

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักในการวิจัย ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน 7 คน ตัวแทนผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 3 คน ตัวแทนกลุ่มต่าง ๆ ภายในชุมชน ประกอบด้วย กลุ่มวิสาหกิจชุมชน กลุ่มอาชีพ กลุ่มแปรรูปน้ำพริก ผู้ประกอบการหอยดอยคาเฟ่ และโฮมสเตย์ เกษตรกรเพาะเห็ดหอม เกษตรกรชาวสวนผลไม้ตำบลวังเงิน และผู้ประกอบการร้านอาหารของชุมชนบ้านปางมะโอ จำนวน 40 คน ซึ่งเพียงพอสำหรับข้อมูลตามแนวคิดของ Creswell (2018) ที่ได้เสนอจำนวนผู้ให้ข้อมูล 5-25 คน สำหรับงานวิจัยเชิงคุณภาพที่ใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก เพราะเป็นกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) ซึ่งผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key information)

เป็นผู้มีประสบการณ์ตรงในด้านการเพาะเห็ดหอม การทำธุรกิจโฮมสเตย์ การทำร้านอาหาร การทำสวนผลไม้ และผู้ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน ตั้งอยู่หมู่ 8 ตำบลวังเงิน อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสำรวจพื้นที่และความต้องการ แบบสัมภาษณ์แบบ กึ่งโครงสร้างเพื่อเก็บข้อมูล โดยมีกรอบการวิเคราะห์ตามประเด็นที่ศึกษา คือ 1. สภาพการณ์ทุนทาง ทรัพยากรธรรมชาติ 2. วิเคราะห์การจัดการทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและ 3. แนวทางการจัดการทุนทาง ทรัพยากรธรรมชาติ โดยการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาหรือดัชนีความสอดคล้องในแต่ละข้อ (Index of Item – Objective Congruence: IOC) จากผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน พบว่า มีค่า IOC ซึ่ง ผลการตรวจสอบเครื่องมือพบว่ามีค่าอยู่ระหว่าง 0.87-1.00 ซึ่งเป็นไปตามเงื่อนไขของ Rovinelli and Hambleton (1977) ที่สรุปว่าค่า IOC ตั้งแต่ 0.50 ขึ้นไปแสดงถึงความเหมาะสมของข้อคำถามที่มีความสอดคล้อง การเก็บรวบรวมข้อมูล แบ่งเป็น 2 ขั้นตอน ดังนี้

1. ข้อมูลปฐมภูมิ โดยวิธีการประชุมกลุ่มย่อยและใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก ตามแนวทางการสัมภาษณ์กับ ผู้ให้ข้อมูลหลักที่กำหนดไว้

2. ข้อมูลทุติยภูมิ เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร ได้แก่ เอกสารการประชุม รายงานการประชุม บทความวิจัย และเอกสารอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยครั้งนี้

การวิเคราะห์ข้อมูล คณะผู้วิจัยนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์และการสังเกตจากการเสวนาและประชุมกลุ่มย่อย วิเคราะห์เนื้อหา รวมถึงมีการตรวจสอบข้อมูลสามเส้า (Data Triangulation) คือ การตรวจสอบแหล่งของข้อมูล แหล่งเวลา และสถานที่ โดยผู้ให้ข้อมูลผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำชุมชน ผู้ประกอบการชุมชน และ ประชาชนบ้านปางมะโอ การจัดกิจกรรม สนทนากลุ่มย่อย การสัมภาษณ์เชิงลึก นำมาตรวจสอบความถูกต้อง สมบูรณ์ของข้อมูลแล้วจัดระบบข้อมูล การลดทอนข้อมูลและแยกประเภทข้อมูลแบบสมบูรณ์ จำแนกตาม วัตถุประสงค์ของการวิจัย

ผลการวิจัย

1. การวิเคราะห์ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติที่และความต้องการของประชาชนในหมู่บ้านปางมะโอ ตำบลวังเงิน อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง วิเคราะห์ได้ 2 ประเภท ดังนี้

1.1 บริบทและสถานการณ์ของพื้นที่ตำบลวังเงิน อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง พื้นที่ตำบลวังเงิน อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง มีประชากรทั้งหมด 3,628 คน จำนวน 1,347 ครัวเรือน ประกอบด้วย 9 หมู่บ้าน ซึ่งหมู่บ้านปางมะโอ เป็นหมู่ 8 ที่รักษาวิถีชีวิตเกษตรและประเพณีท้องถิ่นให้คงอยู่ได้มากที่สุด พื้นที่ส่วนใหญ่ เป็นภูเขาสูงที่มีลักษณะเป็นลอนคลื่น มีแม่น้ำจาง แม่น้ำมาย และลำห้วยเล็ก ๆ ไหลผ่านใกล้แนวเขา ทรัพยากรธรรมชาติ ส่วนหนึ่งของพื้นที่ตำบลอยู่ในเขตและติดกับป่าสงวนแห่งชาติของอุทยานแห่งชาติเวียงโกศัย จังหวัดแพร่ จึงมีสภาพภูมิอากาศชุ่มชื้นเย็นสบายตลอดทั้งปี ประกอบกับสภาพดินมีคุณภาพดี มีความชื้นที่ เหมาะสมทำให้ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเพาะปลูกพืชผลทางการเกษตรหลากหลาย เช่น กาแฟ ลองกอง ทุเรียน เงาะ ข้าวข้าวโพด มันสำปะหลัง และถั่วลิสง เป็นต้น ตลอดจนการเพาะเห็ดหอมในแต่ละครัวเรือน มีการดำเนินชีวิตแบบเครือญาติเป็นส่วนใหญ่มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน คนในชุมชนเป็นผู้ถ่ายทอดวิถีชีวิต

วัฒนธรรมและประเพณี รวมถึงมีบทบาทสำคัญในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนส่งเสริมแนวทางการท่องเที่ยวที่ลดผลกระทบต่อชุมชนและธรรมชาติ

1.2 การวิเคราะห์ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งจำแนกได้ 2 ด้าน คือ ทรัพยากรที่สามารถใช้ได้ซ้ำ เช่น แหล่งน้ำ ผลผลิตทางการเกษตร พืชพรรณพันธุ์ ผลไม้และป่าไม้ และทรัพยากรที่ใช้แล้วหมดไป เช่น ถ่านหิน น้ำมันดิบหรือก๊าซธรรมชาติ ซึ่งทุนทางทรัพยากรธรรมชาติของบ้านปางมะโอ พบว่าพื้นที่ของหมู่บ้านเป็นเทือกเขาสูงสลับกับเนินดินและภูเขาเตี้ย ๆ มีป่าดงดิบที่ค่อนข้างสมบูรณ์ สภาพดินและภูมิอากาศของหมู่บ้านเหมาะสมกับการปลูกกาแฟ ทำให้กาแฟเป็นอีกหนึ่งผลผลิตที่สำคัญของชุมชน การปลูกข้าวทั้งนาดำและนาปรางสวนทุเรียน ในชุมชนบ้านปางมะโอส่วนใหญ่ ปลูกทุเรียนพันธุ์หลงลับแลบนดอยสูง สวนลองกองและสวนส้มโอ โดยใช้วิธีการเกษตรอินทรีย์ร้อยละ 100 ทำให้ทุเรียนมีรสชาติหอมหวานมันและปลอดภัยจากสารเคมี บ้านปางมะโอในอดีตพื้นที่แห่งนี้เป็น “ปางช้าง” หรือสถานที่พักสำหรับเลี้ยงช้าง ม้า วัว และควาย ซึ่งเป็นจุดพักของผู้เดินทางในยุคที่ยังไม่มีถนนในบริเวณนี้มีต้นส้มโออยู่จำนวนมาก ชาวบ้านจึงเรียกว่า “บ้านท่ามะโอ” ต่อมาในปี พ.ศ. 2520 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ รัชกาลที่ 9 พร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์ เสด็จฯ เป็นองค์ประธานในพิธีเปิดทางหลวงหมายเลข 11 ซึ่งบริเวณพลับพลาอยู่ใกล้หมู่บ้านท่ามะโอ พระองค์ทรงพระราชทานนามใหม่ว่า “บ้านปางมะโอ” เพื่อใช้เป็นชื่อหมู่บ้านอย่างเป็นทางการตั้งแต่นั้นมา หมู่บ้านปางมะโอมีความสมดุลทางธรรมชาติ และสภาพแวดล้อมเป็นภูเขาสูงจากระดับน้ำทะเลเกือบ 1,000 เมตร มีสภาพภูมิอากาศชุ่มชื้นเย็นสบายตลอดทั้งปีมีแม่น้ำไหลผ่านและมีอากาศที่บริสุทธิ์ อุดมด้วยความหลากหลายของทรัพยากรทางชีวภาพ และด้วยภูมิอากาศที่เหมาะสมคือเฉลี่ยตลอดทั้งปี 25-27 องศาเซลเซียส ซึ่งเป็นอุณหภูมิเหมาะต่อการเจริญเติบโตของเห็ดหอม ทำให้เป็นปัจจัยเอื้อต่อการเพาะเห็ดหอมและทำให้มีผลผลิตจำนวนมาก

บ้านปางมะโอจึงเป็นพื้นที่เดียวในจังหวัดลำปางที่สามารถเพาะเห็ดหอมได้มีคุณภาพดี และเป็นที่ต้องการของตลาด โดยมีหน่วยงานภาครัฐ คือ สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอแม่ทะ ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียน องค์การบริหารส่วนตำบลวังเงิน และ โครงการ 9101 ตามรอยเท้าพ่อ ภายใต้ร่มพระบารมี เพื่อพัฒนาการเกษตรอย่างยั่งยืน เข้ามาส่งเสริมสนับสนุนและให้ความรู้เกี่ยวกับการเพาะเห็ดหอมทำให้มีการเพาะเห็ดหอมเกือบทุกครัวเรือน รวมถึงตระหนักถึงทรัพยากรในพื้นที่ตำบลวังเงิน ซึ่งบริบทของทรัพยากรธรรมชาติ บ้านปางมะโอมีป่าไม้ ภูเขาลำเนาไพร ลำธาร คลอง ภูมิอากาศเย็นสบาย ผลไม้นานาชนิด ชาวบ้านทำนา ทำสวน และเกษตรกรรมมีศักยภาพในการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวชุมชน เพื่อรองรับการท่องเที่ยวที่คาดว่าจะเพิ่มขึ้นในอนาคต โดยคำนึงถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและการมีส่วนร่วมของชุมชนนำไปสู่การสร้างงานและรายได้ให้กับคนในชุมชน ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 บริบทของทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนตำบลวังเงิน
ที่มา: (ถ่ายภาพโดยผู้วิจัย)

1.3 ความต้องการของประชาชนบ้านปางมะโอ ตำบลวังเงิน อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง จากการจัดเวทีเสวนาย่อย และการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในพื้นที่ในช่วงเดือนสิงหาคม-ตุลาคม 2567 พบว่าคนในชุมชนมีความต้องการทำการท่องเที่ยวชุมชนในการกระตุ้นเศรษฐกิจฐานราก เนื่องจากชุมชนมีทุนเดิมในการวิเคราะห์ศักยภาพพื้นที่พบทุนมนุษย์ที่เป็นผู้นำท้องถิ่น ผู้ประกอบการร้านอาหาร กลุ่มผู้เพาะเห็ดหอม ผู้ประกอบการโฮมสเตย์ ตัวแทนองค์การบริหารส่วนตำบลวังเงิน และสมาชิกในชุมชน ซึ่งเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวชุมชน โดยสร้างความร่วมมือในการพัฒนาทรัพยากรในชุมชนให้มีมูลค่าเพิ่ม บางคนมีประสบการณ์ในการทำธุรกิจ เครือข่ายกลุ่มอาชีพและองค์ความรู้ทักษะที่เกี่ยวข้องกับการทำธุรกิจท่องเที่ยวชุมชน การพัฒนากิจกรรมทางการท่องเที่ยว รวมถึงการวางแผนการจัดการเพื่อให้เกิดการใช้ทรัพยากรธรรมชาติภายในชุมชนให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลต่อการท่องเที่ยวของชุมชนอย่างยั่งยืน

2. การประยุกต์ใช้ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติเพื่อขับเคลื่อนการท่องเที่ยวชุมชน

2.1 การเสวนาและสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในพื้นที่และมีประสบการณ์ตรงกับการท่องเที่ยวชุมชน พบว่าชุมชนมีเป้าหมายและแผนการจัดการทุนทรัพยากรธรรมชาติที่สอดคล้องกับการท่องเที่ยวชุมชน ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่บ้านปางมะโอรู้จักและเรียนรู้การอนุรักษ์ ปั้นฟู รู้จักนำมาใช้ในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่บ้านปางมะโอ ควบคู่ไปกับการปลูกจิตสำนึกอนุรักษ์ธรรมชาติ และการมีส่วนร่วมของทุกคนในชุมชนต่อการจัดการท่องเที่ยวชุมชน เพื่อให้สามารถรักษาสสมดุลระหว่างการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ ตลอดจนการนำเอาความรู้และเทคโนโลยีใหม่มาสนับสนุนวิธีการดำเนินงาน เช่น แอปพลิเคชัน (Application), Facebook, Line, TikTok, Website และ GPS ปัจจุบันมีนักท่องเที่ยวทั้งภายในจังหวัดลำปาง และทั่วประเทศมาเที่ยวชมสวนผลไม้ การปลูกข้าวอินทรีย์และรับประทานอาหารที่หอมดอยคาเฟ่

และพักค้างคืนที่โฮมสเตย์ของบ้านปางมะโอ หรือท่องเที่ยวแบบ 1 วันกลับ ซึ่งพบมากที่สุดโดยเฉพาะฤดูฝน และ ฤดูหนาว ทำให้ที่พักและร้านอาหารไม่เพียงพอต่อความต้องการของพื้นที่และนักท่องเที่ยว เพื่อให้ชุมชนมีรายได้ และคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นตามหลักการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากที่มั่นคงและยั่งยืน

2.2 ทรัพยากรธรรมชาติ มีการนำฐานทรัพยากรธรรมชาติมาสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยว เช่น กิจกรรมเดินชมสวน เส้นทางชมผลไม้ในสวนพันธุ์ ได้แก่ ลองกอง ทุเรียน ลำสาดี เงาะ อาโวคาโด กาแฟ เป็นต้น ถือเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และมีโฮมสเตย์ของผู้ประกอบการในชุมชนได้จัดทำห้องพัก โดยใช้วัสดุที่ทำจากไม้ภายในชุมชนมาสร้างขึ้น เพื่อเป็นที่พักแรมและโฮมสเตย์รองรับนักท่องเที่ยว

2.3 นโยบายขององค์การบริหารส่วนตำบลวังเงิน อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง ที่ส่งเสริม การท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วมของชุมชน เช่น กิจกรรมการเพาะเห็ดหอม และการแปรรูปเห็ดหอม ควบคู่ไปกับ กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ธรรมชาติ เช่น การเก็บผลไม้ในสวนพร้อมทาน เนื่องจากเป็นเกษตรอินทรีย์ ส่งผลให้ชุมชนมีกิจกรรมการท่องเที่ยวในรูปแบบที่หลากหลาย เพื่อธำรงรักษาแบบอย่างวิถีชีวิต และอัตลักษณ์ ชุมชน นอกจากนี้ ยังมีการประสานความร่วมมือกับชุมชนใกล้เคียง เพื่อหาแนวทางในการพัฒนาเส้นทางให้มีความสะดวกเพราะถนนบางแห่งเป็นหลุม เป็นบ่อในการสัญจรไปมา ทำให้การเดินทางโดยรถยนต์มีความลำบาก รวมถึงการสนับสนุนให้คนรุ่นใหม่ในชุมชนมีความสนใจและดึงดูดการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชน

2.4 การมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ตำบลวังเงิน โดยสาระสำคัญของทฤษฎีการมีส่วนร่วม ประกอบไปด้วย 1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ 2. การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ 3. การมีส่วนร่วมในการได้รับผลประโยชน์ และ 4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล ซึ่งบ้านปางมะโอเป็นชุมชนที่มีความสามัคคีร่วมมือกัน ในทุกกิจกรรม โดยมีส่วนร่วมในการวางแผนและตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรมในชุมชน รวมถึงกิจกรรมทาง การท่องเที่ยวชุมชน ชาวบ้านได้มีส่วนร่วมในการสืบสานต่อยอดและรักษาวัฒนธรรมพื้นบ้าน เมื่อมีกิจกรรมงาน ประเพณีเกิดขึ้นสมาชิกในชุมชน ชาวบ้านจะรวมตัวกันเพื่อช่วยเหลือกิจกรรมของบ้านหนึ่งก่อน เมื่อเสร็จแล้ว ก็จะไปช่วยอีกบ้านหนึ่ง การตอบแทนกันโดยไม่มีค่าจ้าง มีกิจกรรมงานบุญในชุมชนเพื่อให้คนรุ่นใหม่เรียนรู้ และมีส่วนร่วมในกิจกรรม รวมถึงแกนนำในชุมชนมีการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับวิถีชีวิต และความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน โดยมีการประสานความร่วมมือระหว่างชุมชนใกล้เคียง หน่วยงาน ปกครองส่วนท้องถิ่น สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอแม่ทะ และศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนในการขับเคลื่อน การพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนของบ้านปางมะโอ ตำบลวังเงิน อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง ด้วยการจัดทำโฮมสเตย์ ร้านกาแฟหอมดอย อาหารพื้นถิ่น เช่น การแปรรูปเห็ดหอม น้ำพริกเห็ดหอม กระเพาะเห็ดหอมสด ข้าวเกรียบ เห็ดหอม กลุ่มอาชีพเพาะเห็ดหอม กิจกรรมการชมผลไม้ในสวน กิจกรรมวิถีชีวิตประเพณีและวัฒนธรรม ผ่านกลยุทธ์การตลาด 4P's (ผลิตภัณฑ์: Product ราคา: Price ช่องทางการจัดจำหน่าย: Place และการส่งเสริม การขาย: Promotion) และ 4E's (การสร้างประสบการณ์: Experience การแลกเปลี่ยน: Exchange ทุกหน ทุกแห่ง: Everywhere และความเชื่อมั่น: Evangelism) เพื่อให้คนชุมชนและผู้ประกอบการเกิดรายได้ในการ กระตุ้นเศรษฐกิจฐานรากบ้านปางมะโอ ซึ่งเป็นระบบเศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนโดยชุมชนท้องถิ่นหรือประชาชนใน ระดับรากหญ้า ซึ่งมุ่งเน้นการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่น เพื่อสร้างรายได้และพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน โดยส่วนใหญ่เศรษฐกิจฐานรากเกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจขนาดเล็ก เช่น การเกษตร งานแปรรูปสินค้า เกษตรหรือผลิตภัณฑ์ในท้องถิ่น การค้าขายสินค้าในตลาดท้องถิ่นและบริการในชุมชน เป้าหมายหลักของเศรษฐกิจ

ฐานรากคือการสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจในระดับชุมชน และลดความเหลื่อมล้ำทางรายได้ระหว่างพื้นที่เมืองและบ้านปางมะโอ เศรษฐกิจฐานรากยังช่วยส่งเสริมความยั่งยืนผ่านการพึ่งพาทรัพยากรในพื้นที่ ลดการพึ่งพาจากภายนอก และสนับสนุนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างกลุ่มคนในชุมชน นอกจากนี้มีการนำนวัตกรรมมาประยุกต์ใช้ในการทำธุรกิจ เช่น การใช้ AI, Application, Facebook, Website รวมถึงการสร้างฐานข้อมูลด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว การใช้สื่อสังคมออนไลน์เพื่อการประชาสัมพันธ์และการเชื่อมโยงการท่องเที่ยวกับการสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่ผลิตภัณฑ์และบริการ ทำให้เกิดรายได้ขึ้นในการให้บริการและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นทุนของชุมชน มุ่งเน้นการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน เพื่อให้สามารถดำเนินการท่องเที่ยวได้อย่างต่อเนื่อง ดังภาพที่ 3

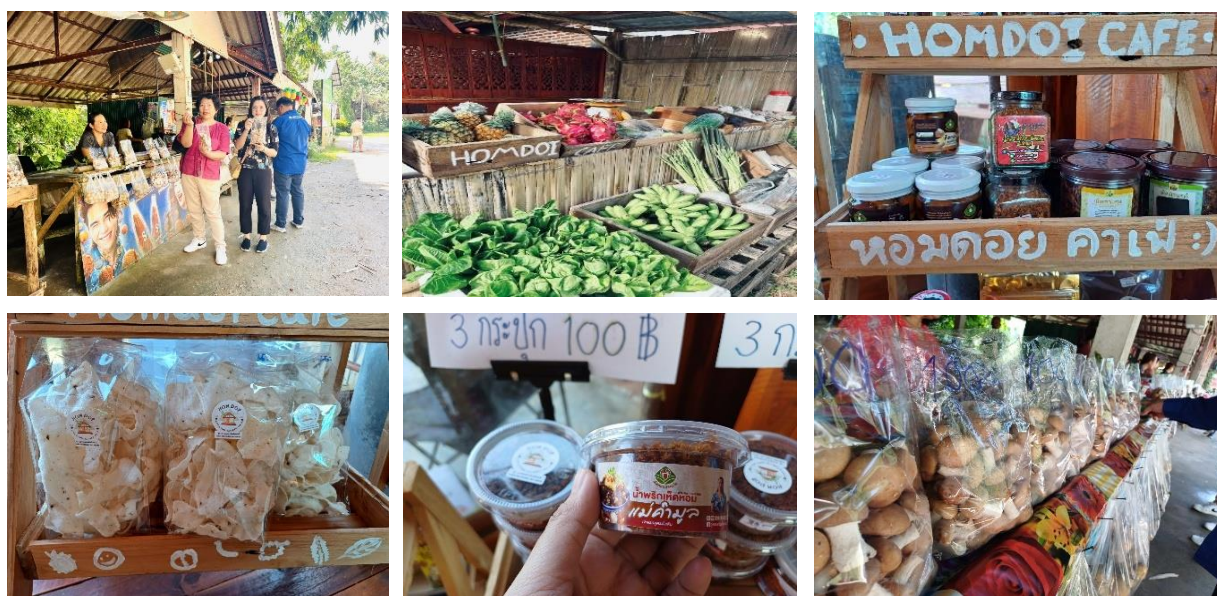
ภาพที่ 3 การรวมกลุ่มทุนธรรมชาติที่เป็นทุนชุมชนในการเชื่อมโยงกันในบ้านปางมะโอ ตำบลวังเงิน อำเภอมะทะ จังหวัดลำปาง

ที่มา: (แผนภาพโดยผู้วิจัย)

ทุนแต่ละประเภทมีการรวมกลุ่มกันที่มุ่งส่งเสริมศักยภาพชุมชนให้สามารถส่งเสริมการท่องเที่ยวเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจภายในชุมชนได้ โดยทุนแต่ละประเภทมีระบบกลไกที่เชื่อมโยงกัน เช่น ทุนทางธรรมชาติทำให้ชุมชนสามารถพึ่งพิงและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ทุนทางกายภาพที่เอื้ออำนวยความสะดวกให้ชุมชน

ทุนทางมนุษย์ ได้แก่ ทักษะการทำงานหรือการรวมกลุ่มเพาะเห็ด กลุ่มเกษตรกรรมสวนผลไม้ กลุ่มเห็ดหอม ผู้ประกอบการหอบคอบคาเฟ่และโฮมสเตย์ รวมถึงความรู้ที่มีความหลากหลาย ประสบการณ์ในการทำงาน ที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวหรือกิจกรรมการท่องเที่ยว ทุนทางสังคมของพื้นที่บ้านปางมะโอพบว่า ส่วนใหญ่เป็นเครือญาติกันจึงทำให้เกิดความร่วมมือระหว่างครอบครัวหรือสมาชิกในชุมชนกับชุมชนภายนอก และหน่วยงานอื่น ๆ เช่น สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอแม่ทะ ศูนย์การศึกษาชนบทโรงเรียน องค์การบริหารส่วนตำบลวังเงิน เป็นต้น ชุมชนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าไม้และแหล่งน้ำ อาทิ การปลูกป่าชุมชนและจัดการทรัพยากรที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม มีการรวมกลุ่มกันทำเกษตรอินทรีย์ ปุ๋ยอินทรีย์ ฟืนฟู่พื้นที่ป่าเสื่อมโทรม มีการจัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจเห็ดหอมปางมะโอที่ได้รับความนิยมจากตลาดภายในชุมชน เช่น ตลาดสดจำหน่ายสินค้าชุมชน ร้านค้าชุมชนปางมะโอ ร้านหอบคอบ และร้านปางมะโอ ฟาร์มมิ่งและภายนอกชุมชน เช่น ตลาดเกษตรกรรมจังหวัดลำปาง ตลาดชุมชนบ้านปางมะโอ ตำบลวังเงินและทุนทางวัฒนธรรมที่สะท้อนเอกลักษณ์ของชุมชน ตลอดจนทุนทางการเงินที่จำเป็นและสำคัญต่อการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นภายในชุมชน โดยเฉพาะการท่องเที่ยวเชิงโดยชุมชนซึ่งสามารถเสริมสร้างทั้งทุนทางมนุษย์ ทุนธรรมชาติ ทุนทางกายภาพ ทุนทางการเงินและทุนทางสังคม ตลอดจนสร้างความเชื่อมั่นและอำนาจต่อรองให้กับชุมชน ดังนั้น การบูรณาการและการจัดการทุนทางทรัพยากรธรรมชาติที่เหมาะสมจึงเป็นประเด็นสำคัญที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเศรษฐกิจฐานราก ผ่านผลผลิตการเกษตรหรือผลผลิตจากการแปรรูปจากทรัพยากรธรรมชาติ ดังภาพที่ 4

ภาพที่ 4 ผลผลิตการเกษตรหรือผลผลิตจากการแปรรูปจากทรัพยากรธรรมชาติ
ที่มา: (ถ่ายภาพโดยผู้วิจัย)

3. แนวทางจัดการทุนทางทรัพยากรธรรมชาติที่หนุนเสริมการท่องเที่ยวในการกระตุ้นเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนตำบลวังเงิน อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง

จากการจัดเวทีเสวนา ประชุมกลุ่มย่อยสำหรับแลกเปลี่ยนแนวทางการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนภายใต้การมีส่วนร่วมของชุมชนและผู้ประกอบการหลากหลายธุรกิจ ปัจจุบันผู้ให้ข้อมูลนำเสนอว่าผู้บริโภคส่วนใหญ่ใช้สื่อสังคมออนไลน์ แพลตฟอร์ม และแอปพลิเคชันที่มีความหลากหลาย เช่น Facebook, TikTok, Line, Website เพราะเป็นช่องทางหลักในรับสารและสื่อสาร เพื่อเพิ่มความสามารถในแข่งขันของผู้ประกอบการมีการนำแนวคิดส่วนประสมการตลาด คือ 4P's (Products, Price, Place, Promotion) และกลยุทธ์การตลาดยุคดิจิทัล คือ 4E's (Experience, Exchange, Everywhere, Evangelism) ที่มุ่งเน้นการสร้างประสบการณ์ที่ดี เพื่อสร้างความประทับใจ การเข้าถึงให้กับลูกค้าที่มาใช้บริการในบ้านปางมะโอได้อย่างรวดเร็วที่สุด ดังข้อมูลตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ความสัมพันธ์ของ 4P's และ 4E's

กลยุทธ์ทางการตลาด 4Ps	กลยุทธ์ทางการตลาด 4Es
1. Product (ผลิตภัณฑ์) มุ่งเน้นการผลิตสินค้าหรือบริการเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้บริโภค เช่น การผลิตเห็ดหอมสด เห็ดหอมน้ำมันหอย และข้าวเกรียบเห็ดหอม ผลไม้อินทรีย์ ผลผลิตทางการเกษตร หอมดอยคาเฟ่และโฮมสเตย์	1. Experience (ประสบการณ์) ที่ดีให้กับลูกค้า เพื่อสร้างความประทับใจและสร้างภาพลักษณ์ของบ้านปางมะโอ เช่น การพักค้างแรมในชุมชน ผู้ให้บริการโฮมสเตย์ คัดเลือกวัตถุดิบเห็ดหอมสด มาปรุงอาหารที่มีลักษณะเป็นอาหารพื้นถิ่น เช่น น้ำพริกเห็ดหอมสด ข้าวเกรียบเห็ดหอม กระเพราเห็ดหอมสด เป็นต้น
2. Price (ราคา) เป็นวิธีการตั้งราคาที่เหมาะสมกับผลิตภัณฑ์และกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งส่วนใหญ่พิจารณาจากปัจจัยด้านต้นทุน และความสามารถในการซื้อของกลุ่มเป้าหมาย ดังนั้น ราคาเห็ดหอมสดจึงถูกกำหนดผ่านพ่อค้าคนกลาง หรือกลุ่มวิสาหกิจชุมชน	2. Exchange (การแลกเปลี่ยน) การสร้างความคุ้มค่าให้กับราคาที่ลูกค้าจ่ายไป ในการท่องเที่ยวชุมชนที่มุ่งสร้างความคุ้มค่าให้ผู้เข้าพักโฮมสเตย์ ความพิเศษ ในการพักค้างท่ามกลางหุบเขาที่มีอากาศเย็นสบายตลอดทั้งปี แม้ในฤดูร้อน นอกจากนี้บ้านปางมะโอ ยังอุดมสมบูรณ์ด้วยผลไม้ที่มีความหลากหลาย เช่น เงาะ ลองกอง ลำไยสด พืชผักนานาพันธุ์ซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์ปลอดสารพิษทั้งสิ้น ภายใต้กิจกรรมการเดินชมสวนชวนชิมผลไม้ปลอดสารพิษ (Organic)
3. Place (ช่องทางการจัดจำหน่าย) ซึ่งผู้บริโภคสามารถเข้าถึงผลิตภัณฑ์ของธุรกิจได้ ที่ผ่านมาใช้วิธีการขายสินค้าผ่านพ่อค้าคนกลาง และจัดจำหน่ายหน้าปากทางเข้าบ้านปางมะโอ และปัจจุบันมีการจำหน่ายผ่าน Facebook, Line, TikTok	3. Everywhere (ทุกหน ทุกแห่ง) ช่องทางการจัดจำหน่ายที่ผู้บริโภคสามารถเข้าถึงผลิตภัณฑ์และบริการได้ง่ายและสะดวกมากขึ้นหลายช่องทาง เช่น ช่องทางออนไลน์มากขึ้น เช่น การสร้าง Application, Facebook, Line, Website, TikTok และ GPS: เพื่อสั่งสินค้าชุมชนร้านหอมดอยคาเฟ่ และการจองห้องพักโฮมสเตย์

ตารางที่ 1 (ต่อ)

กลยุทธ์ทางการตลาด 4Ps	กลยุทธ์ทางการตลาด 4Es
4. Promotion (การส่งเสริมการขาย) การสื่อสารของแบรนด์ที่ผ่านมาผลิตภัณฑ์เห็ดหอมของบ้านปางมะโอ ร้านหอมดอยคาเฟ่ และโฮมสเตย์ยังขาดการสื่อสารของแบรนด์ ซึ่งรู้จักเฉพาะบางกลุ่มเท่านั้น	4. Evangelism (ความเชื่อมั่น) การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับลูกค้าเพื่อสร้างความภักดีต่อแบรนด์ การท่องเที่ยวชุมชนของบ้านปางมะโอที่มีชื่อเสียงมานาน ซึ่งเป็นอาศัยทรัพยากรฐานรากจะช่วยให้ลูกค้ารู้สึกถึงความประทับใจในอัตลักษณ์ และวิถีชุมชนที่มุ่งเน้นธรรมชาติของบ้านปางมะโอ เพื่อสร้างความภักดีต่อแบรนด์นำไปสู่การบอกต่อ และแนะนำสินค้าให้บุคคลอื่น ๆ ในอนาคต

ตารางที่ 1 ส่วนประสมการตลาด 4P's ทำหน้าที่เป็นกรอบพื้นฐานในการกำหนดกลยุทธ์ทางการตลาด และกลยุทธ์การตลาดยุคดิจิทัล 4E's ทำหน้าที่ปรับแนวคิดเดิมให้เหมาะสมกับพฤติกรรมผู้บริโภคในยุคดิจิทัลที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว โดยทั้ง 2 วิธีการเน้นการผสมผสาน 4P's และ 4E's เข้าด้วยกันจะช่วยให้เกิดการตลาดสามารถสร้างกลยุทธ์ที่ตอบสนองต่อความต้องการของผู้บริโภคในยุคดิจิทัลได้อย่างมีประสิทธิภาพและสร้างความสัมพันธ์ที่ยั่งยืนกับลูกค้า ฉะนั้น การบูรณาการ 4P's (Product, Price, Place, Promotion) และ 4E's (Experience, Exchange, Everyplace, Evangelism) กับการจัดการทุนทางทรัพยากรธรรมชาติ สามารถหนุนเสริมการท่องเที่ยวชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเชื่อมโยงแนวคิดทั้งสองเข้ากับการอนุรักษ์และใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนเพื่อสร้างความเข้มแข็งในชุมชนท้องถิ่นและส่งเสริมการท่องเที่ยว

อภิปรายผลการวิจัย

1. ผลการวิเคราะห์ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน และความต้องการของประชาชนบ้านปางมะโอ ตำบลวังเงิน อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง พบว่า บ้านปางมะโอมีความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติ ความได้เปรียบทางด้านทรัพยากรธรรมชาติที่หลากหลาย เช่น ภูเขาล้อมรอบหมู่บ้าน ป่าไม้ผสมผสาน อากาศบริสุทธิ์ บรรยากาศเย็นสบาย ผลไม้มีนาพันธุ์ ได้แก่ ลองกอง ทุเรียน ลำไย ส้ม เาะ อาโวคาโด กาแฟ และมีภูมิอากาศที่เอื้อต่อการเพาะปลูกเห็ดหอม ซึ่งคนในชุมชนต้องการใช้ความหลากหลายทางฐานทรัพยากรธรรมชาติในการสร้างรายได้ในครัวเรือนเป็นรายเดือนหรือเป็นรายปีได้ ด้วยการจำหน่ายผลผลิตการเกษตร ผลไม้มีนาพันธุ์ การเพาะเห็ดหอมหรือผลผลิตจากการแปรรูปจากทรัพยากรธรรมชาติ ผลการวิจัยนี้สัมพันธ์กับแนวคิดของ Barbier and Burgess (2023) สรุปว่า การบริหารจัดการทุนทางทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนเป็นสิ่งสำคัญในการรักษาสมดุลระหว่างการใช้อย่างยั่งยืนจากทรัพยากรและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม รวมถึงสอดคล้องกับงานวิจัยของพงศกร กงอิม, ทฤษฎี สุก้าแปง และจรัสธร บุญญานุภาพ (2565) เสนอว่า พันธุ์พืชอาหารที่พบในป่าชุมชนบ้านชาตอง จังหวัดพิษณุโลก เป็นข้อมูลสำคัญในการวางแผนเสริมสร้างความมั่นคงทางอาหารให้กับป่าชุมชนบ้านชาตอง จังหวัดพิษณุโลก เพื่อให้เป็นแหล่งอาหารที่มีเสถียรภาพแก่ชุมชนทั้งในภาวะปกติ และภาวะวิกฤต

ต่าง ๆ ในอนาคต เพราะเป็นพืชอาหารในป่าชุมชนบ้านชาตอง จังหวัดพิษณุโลก สามารถจำหน่ายผลผลิตเป็นรายได้ในครัวเรือน เพื่อกระตุ้นระบบเศรษฐกิจฐานราก

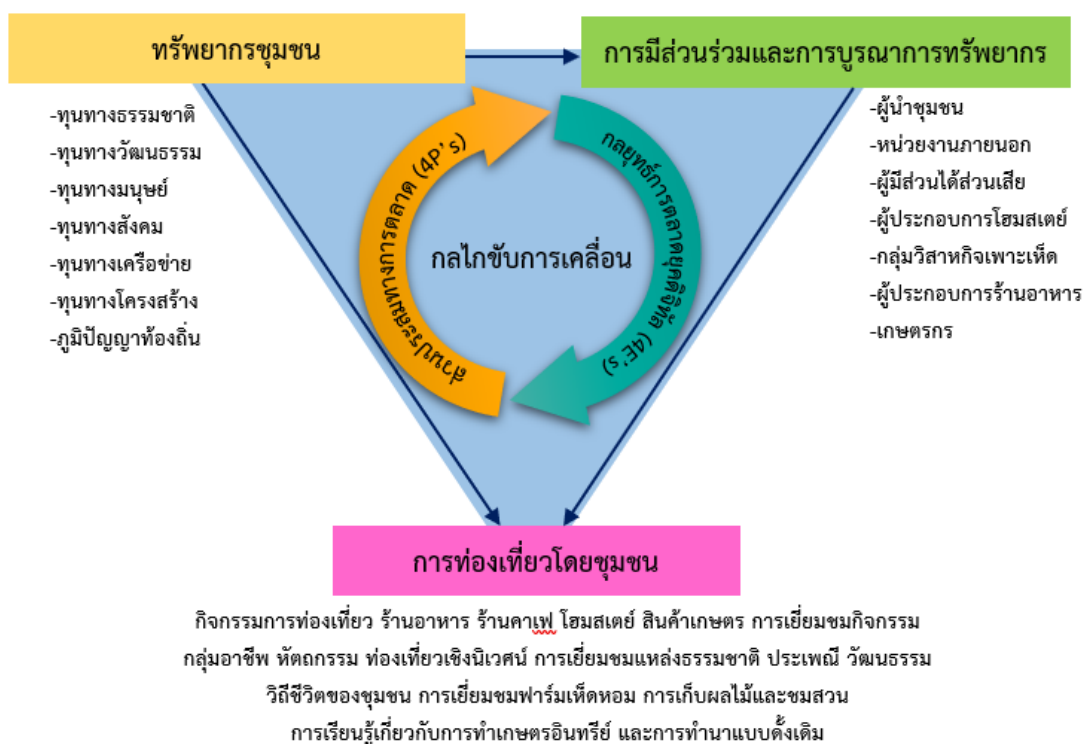
2. ผลการประยุกต์ใช้ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในชุมชนเพื่อขับเคลื่อนการท่องเที่ยวของชุมชนพบว่า ชุมชนมีการใช้จุดเด่น ด้านความหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรชุมชน อาทิ ทุนทางสังคม ทุนมนุษย์ ทุนทางเครือข่าย ทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนความได้เปรียบเชิงแหล่งที่ตั้งที่มีอากาศเย็นสบายตลอดทั้งปี ผ่านการท่องเที่ยวชุมชน เน้นการเที่ยวชมสวนชวนชิมผลไม้ปลอดสารพิษ ประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิตชุมชน และพักค้างแรมโฮมสเตย์ สอดคล้องกับการศึกษาของ Tosun (2020) สรุปว่าการท่องเที่ยวมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการพัฒนาและจัดการแหล่งท่องเที่ยว โดยการท่องเที่ยวในรูปแบบนี้ช่วยให้ชุมชนมีบทบาทสำคัญในการตัดสินใจทางเศรษฐกิจและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม รวมทั้งแนวคิดของ Scheyvens (2002) เน้นการพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อชุมชนและการเสริมสร้างความสามารถในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และวัฒนธรรมในพื้นที่ ด้วยการส่งเสริมความเข้าใจและการเคารพในวัฒนธรรมท้องถิ่น การท่องเที่ยวชุมชนสามารถสร้างรายได้ให้กับชุมชนโดยตรงและลดผลกระทบจากการท่องเที่ยวชุมชน รวมถึงสัมพันธ์กับงานวิจัยของสุจิตรา ยางนอก, ลัญจกร นิลกาญจน์ และปัญญา เลิศไกร (2566) สรุปว่าการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม ทุนทางสังคมและทุนวัฒนธรรม ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นทุนทางทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน โดยชุมชนมีการกำหนดทิศทางโดยชุมชน เน้นการจัดการโดยชุมชน เพื่อชุมชน และชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของมีสิทธิในการจัดการดูแล เพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือนเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ

3. ผลการค้นหามาตรการการจัดการทุนทางทรัพยากรธรรมชาติที่หนุนเสริมการท่องเที่ยวฐานรากของบ้านปางมะโอ พบว่า บ้านปางมะโอควรประยุกต์กลยุทธ์ทางการตลาด 4Es มาใช้เพื่อสร้างความประทับใจ และความภักดีต่อการท่องเที่ยวชุมชนและนำไปสู่การกลับมาซื้อซ้ำในอนาคต ซึ่งผลการศึกษาสอดคล้องกับแนวคิดการท่องเที่ยวชุมชนผลการวิจัยสัมพันธ์กับแนวคิดของ Tosun (2020) สรุปว่า การท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการพัฒนาและจัดการแหล่งท่องเที่ยว โดยการท่องเที่ยวในรูปแบบนี้ช่วยให้ชุมชนมีบทบาทสำคัญในการตัดสินใจทางเศรษฐกิจและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม รวมทั้งส่งเสริมความเข้าใจ และการเคารพในวัฒนธรรมท้องถิ่น การท่องเที่ยวโดยชุมชนสามารถสร้างรายได้ให้กับชุมชนโดยตรง และลดผลกระทบจากการท่องเที่ยวชุมชน แนวคิดทรัพยากรธรรมชาติสอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจฐานรากและการมีส่วนร่วมชุมชนของ Cohen and Uphoff (1981) ซึ่งให้เห็นว่าการท่องเที่ยวชุมชนก่อให้เกิดความยั่งยืนทั้ง 3 มิติ คือ เศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมผ่านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ การมีส่วนร่วมในการได้รับผลประโยชน์ และ การมีส่วนร่วมในการประเมินผล โดยแนวคิดนี้ถูกใช้เป็นกรอบแนวทางในการพัฒนาโครงการพัฒนาชุมชน การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและการพัฒนาเศรษฐกิจระดับท้องถิ่น

องค์ความรู้จากการวิจัยสู่การพัฒนา

องค์ความรู้ใหม่จากงานวิจัย ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ คือ 1. ทรัพยากรชุมชน อาทิ ทุนทางธรรมชาติ ทุนทางวัฒนธรรม ทุนมนุษย์ ทุนทางสังคม ทุนทางเครือข่ายและภูมิปัญญาท้องถิ่น 2. การมีส่วนร่วม และการบูรณาการทรัพยากรด้วยผู้นำชุมชน หน่วยงานที่มีส่วนได้ - ส่วนเสีย ผู้ประกอบการโฮมสเตย์ กลุ่มวิสาหกิจเพาะเห็ด ผู้ประกอบการร้านอาหารหอมดอย และกลุ่มเกษตรกร และ 3. การท่องเที่ยวชุมชน ด้วยการที่คนในชุมชนสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยวผ่านเส้นทางชมฟาร์ม วัฒนธรรมพื้นถิ่น การเก็บผลไม้ การชมสวนเกษตร การเรียนรู้ด้านเกษตรอินทรีย์ และการทำนาดั้งเดิม สรุปได้ว่าการที่จะพัฒนาคนให้มีศักยภาพ และมีทักษะด้านดิจิทัล โดยใช้ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติมาเพิ่มมูลค่าด้วยการท่องเที่ยวชุมชน ด้วยการเชื่อมโยงนักท่องเที่ยวคน ธรรมชาติ ด้วยระบบดิจิทัลชุมชน สร้างความสมดุลระหว่าง คน ธรรมชาติ เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม เพื่อให้การท่องเที่ยวเกิดความยั่งยืน การจัดการทุนทรัพยากรธรรมชาติที่ผืนงานการมีส่วนร่วมของชุมชน การพัฒนาศักยภาพคนในชุมชนด้วยเทคโนโลยีดิจิทัลอันเป็นรากฐานสำคัญของการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่สามารถกระตุ้นเศรษฐกิจฐานรากอย่างยั่งยืน แนวทางนี้จะช่วยให้ชุมชนบ้านปางมะโอ สามารถพัฒนาเป็นต้นแบบของการท่องเที่ยวที่สร้างสมดุลระหว่างเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมได้ในระยะยาว ดังภาพที่ 4

ภาพที่ 4 องค์ความรู้ใหม่ของงานวิจัย ประกอบด้วย 3 ด้าน คือ 1. ทรัพยากรชุมชน 2. การมีส่วนร่วม และการบูรณาการทรัพยากร และ 3. การท่องเที่ยวชุมชน

ที่มา: (แผนภาพโดยผู้วิจัย)

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. บ้านปางมะโอต้องมีการปรับเปลี่ยน แปรรูปผลิตภัณฑ์ให้หอมสดให้เป็นสินค้าที่มีมูลค่าสูง เช่น เห็ดหอมอบแห้ง เพราะเก็บรักษาได้นาน ใช้ปรุงอาหารหลากหลาย ซอสหรือเครื่องปรุงรสจากเห็ดหอม เพราะตอบโจทย์ตลาดอาหารสำเร็จรูป ขนมอบเคี้ยวจากเห็ดหอมเป็นสินค้าแนวสุขภาพที่กำลังได้รับความนิยม และผลิตภัณฑ์สมุนไพรหรือยาแผนโบราณ เพราะใช้สารสกัดจากเห็ดหอมเพื่อสุขภาพ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นทางเลือกให้กับลูกค้ามากขึ้น

2. บ้านปางมะโอควรมีการรวมกลุ่มกันเพื่อสร้างความเข้มแข็งและสร้างอำนาจต่อรองด้านราคาสินค้า การรวมกลุ่มช่วยให้สมาชิกสามารถร่วมกันพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีคุณภาพสูงขึ้นและตอบสนองความต้องการของตลาดได้ดีขึ้นการสร้างตราสินค้าร่วมกัน (Branding) จะเพิ่มความน่าเชื่อถือและมูลค่าให้กับสินค้า การรวมกลุ่มช่วยเพิ่มอำนาจต่อรองด้านราคาสินค้า ลดต้นทุน และเพิ่มโอกาสทางการตลาด ทำให้บ้านปางมะโอสามารถพัฒนาศักยภาพของตนเองและสร้างความยั่งยืนทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคมได้ในระยะยาว

3. บ้านปางมะโอควรใช้กลยุทธ์แบบผสมผสานระหว่าง 4Ps และ 4Es เพื่อสร้างช่องทางการตลาด การสื่อสาร การรับรู้และสร้างความภักดีต่อชุมชนปางมะโอผ่านการท่องเที่ยวชุมชน เพราะการผสมผสาน 4Ps และ 4Es ช่วยให้บ้านปางมะโอสามารถสร้างช่องทางการตลาด การสื่อสาร การรับรู้ และความภักดีได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเน้นทั้งการตอบสนองความต้องการพื้นฐานและสร้างความสัมพันธ์ที่ยั่งยืนกับนักท่องเที่ยว ช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจฐานรากและสร้างความยั่งยืนให้กับชุมชน และควรสร้างดาราตังในชุมชน (Net Idol) ของบ้านปางมะโอ

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ผู้สนใจที่จะทำการวิจัยครั้งต่อไป ควรทำการศึกษาการสร้างรูปแบบการตลาดดิจิทัลเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวชุมชน เพราะการพัฒนากลยุทธ์การตลาดดิจิทัล สามารถเน้นการส่งเสริมชุมชนและทรัพยากรธรรมชาติ อีกทั้ง ช่วยเพิ่มการรับรู้และดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งตลาดในประเทศและต่างประเทศ เกิดการสนับสนุนการสร้างรายได้ที่ยั่งยืนให้กับชุมชนโดยการท่องเที่ยวชุมชน

2. ควรทำการวิจัยในประเด็น การประเมินศักยภาพและความยั่งยืนของทุนทรัพยากรธรรมชาติในบริบทการท่องเที่ยวโดยชุมชนเช่น ป่าไม้ น้ำ หรือพื้นที่ทางวัฒนธรรม ในการรองรับการท่องเที่ยวโดยไม่ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศเพื่อกำหนดแนวทางการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืนและเหมาะสมกับการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชน

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2566, 6 กุมภาพันธ์). แผนกลยุทธ์เพื่อการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวสีเขียว ภายใต้โมเดลเศรษฐกิจ BCG (พ.ศ. 2566-2570).
https://www.mots.go.th/images/v2022_1683099938532QkNHLnBkZg%3D%3D.pdf
- พงศกร กงอิม, ทยุติ สุท่าแปง และจรรย์ธร บุญญานุภาพ (2565, 8-9 ธันวาคม). ความหลากหลายของพืชอาหารในพื้นที่ป่าชุมชนบ้านชำด้อย ตำบลชมพู อำเภอนันทบุรี จังหวัดพิษณุโลก [การนำเสนอบทความ]. การประชุมทางวิชาการทรัพยากรธรรมชาติ สารสนเทศภูมิศาสตร์ และสิ่งแวดล้อม ครั้งที่ 7 คณะเกษตรศาสตร์ ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยนเรศวร, มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- วรรณภา คัญเค และกัมปนาท วงษ์วัฒนพงษ์. (2564). ชีวิตวิถี: การพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน. *Journal of Roi Kaensarn Academi*, 6(11), 273-287.
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2567). แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ (05) ประเด็นการท่องเที่ยว (พ.ศ.2561-2580).
<https://www.senate.go.th/assets/portals/181/fileups/180/files/05-การท่องเที่ยว.pdf>
- สุจิตรา ยางนอก, ลัญจกร นิลกาญจน์ และปัญญา เลิศไกร. (2566). การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนแบบยั่งยืน. *Journal of Humanities & Social Sciences (JHUSOC)*, 21(2), 279-300.
- อนุวัฒน์ ชมภูปัญญา และธนาภา ไรจนตรกูล. (2565). การพัฒนาศักยภาพชุมชนแบบมีส่วนร่วมสู่ชุมชนท่องเที่ยวที่ยั่งยืน. *Journal of Modern Learning Development*, 7(8), 414-430.
- Arnstein, S. R. (1969). A ladder of citizen participation. *Journal of the American Institute of Planners*, 35(4), 216-224.
- Barbier, E. B., & Burgess, J. C. (2023). Natural capital, institutional quality and SDG progress in emerging market and developing economies. *Sustainability*, 15(4), 3055.
- Buckley, R. (2012). Sustainable tourism: Research and reality. *Annals of Tourism Research*, 39(2), 549-571.
- Chambers, R. (1994). The origins and practice of participatory rural appraisal. *World Development*, 22(7), 953-969.
- Cohen, J.M., & Uphoff, N.T. (1981). *Rural Development Participation: Concept and Measure for Project Design Implementation and Evaluation: Rural Development Committee Center for International Studies*. Cornell University Press.
- De Groot, R.S. (1992). *Functions of Nature: Evaluation of Nature in Environmental Planning, Management and Decision Making*. Wolters-Noordhoff, Groningen.

- Li, Y., & Hunter, C. (2015). Community involvement for sustainable heritage tourism: a conceptual model. *Journal of Cultural Heritage Management and Sustainable Development*, 5(3), 248-262.
- Midmore, P., & Whittaker, J. (2000). Economics for sustainable rural systems. *Ecological economics*, 35(2), 173-189.
- Rovinelli, R.J. & Hambleton, R.K. (1977) On the Use of Content Specialists in the Assessment of Criterion-Referenced Test Item Validity. *Tijdschrift Voor Onderwijs Research*, 2, 49-60.
- Scheyvens, R. (2002). *Tourism for development: Empowering communities*. Pearson Education.
- Taylor, M., & Plummer, P. (2003). Promoting local economic growth: the role of entrepreneurship and human capital. *Education+Training*, 45(8/9), 558-563.
- Tosun, C. (2020). Community-based tourism: A review of the concept, issues, and perspectives. *Tourism Management Perspectives*, 34, 100636.
- Treegamol, P. V., & Singkhampong, P. (2023). The innovative community management for creative tourism, based on resources capital. *Mahachula Academic Journal*, 10(1), 407-418.
- United Nations Development Programme. (2016). *Grassroots Economic Development: Strategies for Poverty Alleviation*. United Nations Development Programme.
- Wong, S., & Guggenheim, S. (2018). Community-driven development: myths and realities. *World Bank Policy Research Working Paper*, 8435.
- World Tourism Organization. (2024, February 2). *Statistical Framework for Measuring the Sustainability of Tourism (SF-MST)* [Conference session]. United Nations Statistical Commission, United States, New York. https://webunwto.s3.eu-west-1.amazonaws.com/s3fs-public/2024-02/SF-MST_version_WEB_FEB2024.pdf